

17. Smlouvy SALT 1 a ABM (1972)

jako mezník v jaderném zbrojení

„Euroamerické vztahy zkalily rovněž pokračující supervelmocenské kontakty mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, které se týkaly především omezení strategických jaderných zbraní (tj. těžkotonážních zbraní s mezikontinentálním dosahem, schopných zasáhnout území druhé supervelmoci). Na počátku 70. let jich měly obě supervelmoci již takové množství, že mohly jedna druhou zcela vymazat z mapy. Otázka odstrašení se tím stala problematickou, a tak mohly Moskva a Washington přikročit k jednání o omezení této zbraňové kategorie. Situaci současně zkomplikoval technologický pokrok, díky němuž obě strany pozvolna vyvíjely antibalistické raketové systémy (angl. Anti-Balistic Missiles – ABM), které umožňovaly bránit se proti strategickým raketám a zničit je ve vzduchu ještě předtím, než doletí na cíl. Tyto systémy zvyšovaly vzájemné riziko, neboť mohly jejich vlastníka podnítit k prvnímu úderu v naději, že ‚vyhraje‘ jadernou válku.

Vyvrcholením odzbrojovacích jednání byl v květnu 1972 v Moskvě podepsán soubor smluv známý pod akronymem SALT I (angl. Strategic Arms Limitation Talks – Rozhovory o omezení strategických zbraní). Dohody vyplynuly jako politický ústupek především ze sovětské strany. [...] Sovětský vůdce Leonid Brežněv byl ochoten v zájmu zamezení dalšího americko-čínského sbližování přistoupit na dohodu, která byla v čistě strategickém chápání výhodnější pro Spojené státy. [...]

Rezignací na antibalistické systémy se obě strany vzdaly možnosti zabránit jadernému útoku protivníka, a potvrdily si tak navzájem právo na stejnou míru bezpečnosti. Jinými slovy, Spojené státy i Sovětský svaz se spolehly na stejnou míru racionality v uvažování druhé strany.“

PETR LUŇÁK. ZÁPAD: SPOJENÉ STÁTY A ZÁPADNÍ EVROPA
VE STUDENÉ VÁLCE. PRAHA, 1997.

A_Po přečtení textu definujte význam následujících pojmů:

strategické jaderné zbraně

princip odstrašení

SALT

ABM

B_Na základě výše uvedených faktů popište posun ve vztazích mezi supervelmocemi.

C_Byl svět po podpisu dohod SALT bezpečnějším? Odpověď zdůvodněte.

D_Z jakých důvodů se velmoci vzdaly antibalistických systémů?

Richard Nixon a Leonid Iljič Brežněv podepisují SALT I a ABM

SALT I

- Testování jaderných zbraní SSSR a USA, zejména po testu mohutné Car-bomby v roce 1961, rozvířilo mezinárodní nevoli k dalšímu směřování tímto směrem, spolu s obavami, že síla těchto zbraní by v případě rozpoutání jaderného konfliktu byla dostatečná na vyhlazení veškerého života na Zemi.
- **SALT 1** (Strategic Arms Limitation Talks) – první **jednání o omezení strategických zbraní** bylo zahájeno v listopadu 1969. Ukončeno bylo podpisem smlouvy v květnu 1972 v Moskvě
- americký prezident **Richard Nixon** a nejvyšší představitel Sovětského svazu **Leonid Brežněv** ukončili podpisem smlouvy první, tříletou etapu jednání o omezení strategických zbraní mezi SSSR a USA (SALT 1)
- Dohoda omezovala **na pět let** tehdejší počet mezikontinentálních balistických raket a stanovila stropy pro rakety na ponorkách
- Součástí dohody smlouva o nerozmisťování systémů raketové obrany (**ABM** – Anti-Ballistic-Missiles) pro ochranu své země

Smlouva ABM

- **Anti-Ballistic Missile Treaty**
- dohoda mezi Spojenými státy a Sovětským svazem o omezeních systémů antibalistických raket použitých proti raketovým nukleárním zbraním
- systémem protiraketové obrany ABM se ve smlouvě rozumí protirakety, jejich odpalovací zařízení a radiolokační stanice protiraketové obrany
- **26. května 1972 v Moskvě** ji podepsali prezident Spojených států **Richard Nixon** a generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu **Leonid Brežněv** v rámci rozhovorů o odzbrojení (SALT I)
- smlouva byla podepsána na **neomezenou dobu** a v platnosti byla po 30 let (**1972-2002**)
- po teroristických útocích z 11. září od smlouvy Spojené státy v řádné šestiměsíční výpovědní lhůtě jednostranně odstoupily (13. června 2002)

SALT II

- Na schůzce ve Vladivostoku v listopadu 1974, která odstartovala proces SALT II, se sovětský vůdce Leonid Brežněv a americký prezident Gerald Ford dohodli na omezení počtu nosičů balistických raket.
- Obě supervelmoci neměly mít více než 2400 těchto zařízení.
- Nový americký prezident Carter navrhl v únoru 1977 omezit počty nosičů o dalších 25%, avšak SSSR byl ochoten přistoupit na snížení o pouhých 8%.
- **Smlouva SALT II, podepsaná Carterem a Brežněvem v červnu 1979 ve Vídni, omezovala počty nosičů na 2250. V souvislosti se sovětskou invazí do Afghánistánu však senát Kongresu USA nakonec smlouvu SALT II neratifikoval.**

18. Snahy o odzbrojení

50. – 80. léta

- snahy o omezení zbrojení po 1. světové válce vyjádřeny i v Paktu Společnosti národů
- Předpoklady pro právní úpravu regulace zbrojení a odzbrojení se vytvořily až po 2. světové válce spolu se vznikem **Organizace spojených národů** v roce 1945
- pouze dílčí úspěchy v regulaci zbrojení v prvních desetiletích po 2. světové válce z důvodu značné nedůvěry mezi SSSR a Západem
- 1959 uzavřena **Smlouva o Antarktidě**, na jejímž základě jsou v Antarktidě zakázána jakákoli opatření vojenského charakteru (článek 1) – první mezinárodní smlouva, která vytvářela trvale demilitarizovanou a neutralizovanou zónu. Zakazuje rovněž jakékoli jaderné výbuchy a ukládání jaderného odpadu v Antarktidě
- Významnými smlouvami s obecnou působností, které byly uzavřeny v 60. letech, jsou **Smlouva o zákazu zkoušek jaderných zbraní v atmosféře, v kosmickém prostoru a pod vodou** z roku 1963 a **Smlouva o nešíření jaderných zbraní** z roku 1968. Obě smlouvy se týkají nejnebezpečnějších zbraní, tj. jaderných zbraní, které jsou zbraněmi hromadného ničení
- 1972 uzavřena první a na dlouhá léta i jediná mnohostranná odzbrojovací smlouva – **Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení**

- Zlepšení vztahů mezi USA a SSSR koncem 60. a začátkem 70. let se projevilo v přijetí i několika dvoustranných sovětsko-amerických smluv o omezení zbrojení (např. **SALT I** z roku 1972)
- V roce 1974 byla zahájena také jednání mezi státy NATO a Varšavské smlouvy o snížení konvenční výzbroje a ozbrojených sil ve střední Evropě.
- Výrazem určitého zlepšování mezinárodních vztahů v nejširším mezinárodním měřítku bylo konání 10. Zasedání Valného shromáždění OSN v roce 1978 (1. zvláštní zasedání věnované odzbrojení) – nejrepresentativnější mezinárodní shromáždění, které se k otázce odzbrojení do té doby sešlo.
- Na zasedání přijat Závěrečný dokument, obsahující Akční program, který měl být základem pro odzbrojení
- **Koncem 70. a počátkem 80. let** dochází opět k zhoršování vztahů mezi USA a SSSR a k novému rozvoji zbrojení
- Nedůvěra mezi Východem a Západem rostla => neúspěšné 12. zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN v roce 1982 (2. zvláštní zasedání věnované odzbrojení)
- Nepodařilo se dosáhnout výraznějšího pokroku v jednání mezi NATO a Varšavskou smlouvou o konvenčních zbraních ve střední Evropě.
- Vyvrcholením napětí mezi Východem a Západem bylo instalování raket středního a kratšího doletu ve státech NATO a Varšavské smlouvy v první polovině 80. let.

- V polovině 80. let nastal zlom v důsledku změny přístupu sovětské zahraniční politiky
- Výrazem zlepšování vztahů a růstu důvěry bylo přijetí **Závěrečného dokumentu Stockholmské konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě** v roce 1986
- dokument se týkal oznamování určité vojenské činnosti a následných inspekcí ověřujících tyto informace
- Pozitivní změny ve vztazích mezi státy Východu a Západu umožnily zahájit proces reálného odzbrojení.
- **Historickým mezníkem odzbrojovacího procesu podepsání Smlouvy mezi USA a SSSR o likvidaci raket středního a kratšího doletu (zkráceně INF) dne 8. 12.1987 – Regan a Gorbačov**
- smlouva důležitá zejména z vojenskostrategického hlediska, obě supermocnosti se dohodly zničit především destabilizující systémy.
- Smlouva mimořádný význam i v politicko-psychologické rovině.
- napomohla k radikálnímu zlepšení mezinárodní situace
- Změny ve státech střední a východní Evropy koncem 80. let a počátkem 90. let usnadnily dokončení mnohaletých jednání o některých smlouvách a rozšířily proces odzbrojení
- 1990 uzavřena Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě - **stanovila maximální hranice výzbroje obou vojenských aliancí**

